

ΠΡΟΤΥΠΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΠΑΤΡΩΝ

Πολιτιστικό Πρόγραμμα

«ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΚΑΣΤΡΟΠΟΛΙΤΕΙΕΣ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟ ΡΑΔΙΟΦΩΝΟ»

Πάτρα, Σχολικό Έτος 2020-21

**ΤΟ ΚΑΣΤΡΟ ΤΟΥ ΣΑΡΑΒΑΛΙΟΥ
ΚΑΙ Η ΜΑΧΗ ΤΟΥ 1822**

Συμμετέχοντες μαθητές και μαθήτριες

ΜΑΡΙΑ ΠΑΛΟΥΜΠΗ
ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΣ
ΜΑΡΙΑ - ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΠΟΥΛΙΟΥ
ΑΝΔΡΕΑΣ ΡΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗΣ
ΑΝΔΡΙΑΝΑ ΣΑΜΠΑΖΙΩΤΗ
ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΣΑΡΑΝΤΙΔΗ
ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΣΓΟΥΡΑ
ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΣΤΑΜΑΤΟΠΟΥΛΟΥ
ΜΑΡΙΑ ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΥ
ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΣΑΜΠΑΖΙΩΤΗ
ΚΥΡΙΑΚΗ ΤΣΟΥΤΣΟΥΡΑ
ΔΑΝΑΗ - ΘΕΟΔΩΡΑ ΧΑΡΙΤΟΥ

Συμμετέχοντες εκπαιδευτικοί

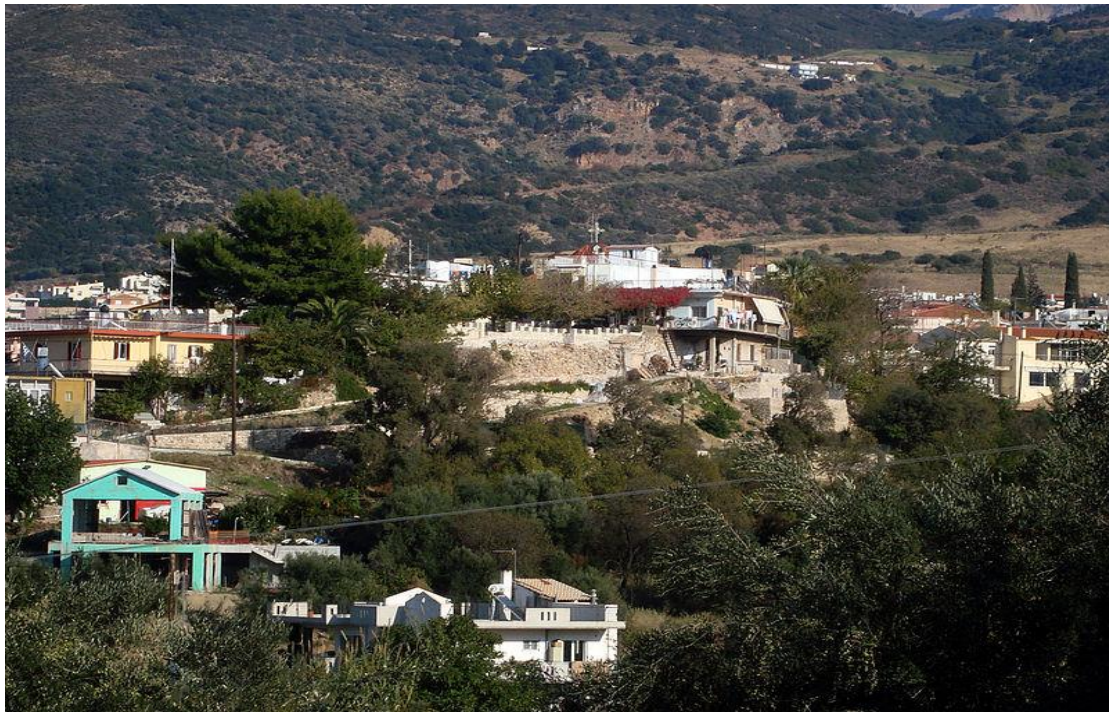
Ν. ΜΠΑΚΟΠΟΥΛΟΣ - Π.Ν. ΕΥΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΥ - π. Ε. ΠΡΙΓΚΙΠΑΚΗΣ

Η **ονομασία** του ομώνυμου οικισμού οφείλεται πιθανότατα στον Ιταλό φεουδάρχη της περιοχής και πρώην σταυροφόρο Ραϊνάλδο ντε Σαραβάλε (*Reginaldo de Saravale*) που καταγόταν από το Σαραβάλε (*Saravale*) της Βόρειας Ιταλίας. Αυτός ανοικοδόμησε τον 14^ο αι. την οχυρωμένη σε σχήμα κάστρου οικία του. Είναι βέβαιο όμως ότι το κάστρο είχε κατασκευαστεί από Φράγκους και αποτελούσε την κατοικία του εκάστοτε φεουδάρχη της περιοχής, καθώς βρισκόταν κοντά στην πόλη και σε στρατηγική θέση, κατάλληλη για την άμυνα της. Σε ενετικές απογραφές το βρίσκουμε με την ονομασία *Sarravalle* ή *Saravale* και αργότερα σαν *Seravali*.

Το κάστρο βρισκόταν στους πρόποδες του λόφου του Ομπλού που δεσπόζει πάνω από τον κάμπο της Πάτρας. Ήταν μικρό σε μέγεθος, είχε κυκλικό σχήμα και περίβολο, ενώ διέθετε και υπόγεια στοά - υπόνομο με κατεύθυνση προς τους αγρούς, η οποία χρησίμευε σε περιόδους πολιορκίας και οδηγούσε σε κοντινή περιοχή για την περίπτωση διαφυγής ή προμήθειας εφοδίων.

Αξίζει να σημειωθεί στο σημείο αυτό ότι στο χώρο του κάστρου βρέθηκαν ρωμαϊκές επιγραφές που αναφέρονται στην 12^η ρωμαϊκή λεγεώνα. Οι επιγραφές αυτές είναι άγνωστο από που μεταφέρθηκαν εκεί, καθώς ήταν ενταγμένες στην τοιχοποιία του κάστρου.

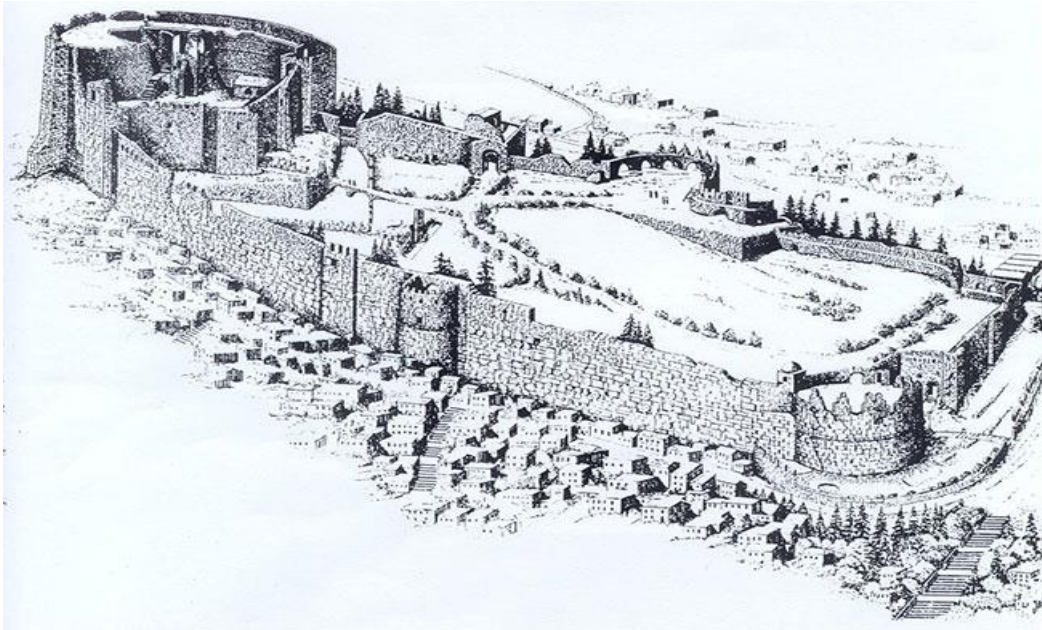
Από κάποιους ιστορικούς το κάστρο του Σαραβαλίου ταυτίζεται με το κάστρο του δάσους ή αυτό της πεδιάδος Πατρών, των οποίων η θέση είναι άγνωστη σήμερα. Το κάστρο ωστόσο μνημονεύεται από όλους τους κατάλογους των κάστρων της Αχαΐας υπό την δικαιοδοσία άλλοτε του Λατίνου αρχιεπίσκοπου Πάτρας ή διαφόρων ιδιοκτητών του. Το 1429 το πολιορκήσε και το εκπόρθησε ο Κωνσταντίνος Παλαιολόγος στην προσπάθειά του να απελευθερώσει την Πάτρα από τους Φράγκους, οπότε του δόθηκε από τον βαρόνο - αρχιεπίσκοπο Πάτρας Πανδούλφο Μαλατέστα, όπου και ο τελευταίος Παλαιολόγος αυτοκράτορας Κωνσταντίνος ΙΑ΄ διέμεινε για κάποιο διάστημα ως δεσπότης του Μυστρά. Στη δικαιοδοσία των Παλαιολόγων παρέμεινε το κάστρο μέχρι την κατάληψη της Αχαΐας από τους Τούρκους το 1460. Το 1467 αναφέρεται σε κατάλογο κάστρων της Αχαΐας σαν κατεστραμμένο, ενώ το έτος 1471 μνημονεύεται ως επισκευασμένο και σε χρήση. Από τότε και ύστερα όμως δεν υπάρχει καμία αναφορά για το κάστρο στις πηγές, εκτός από την περίοδο των Ορλωφικών το 1770, οπότε έπαιξε ενεργό ρόλο. Ωστόσο, είναι άγνωστο πότε καταστράφηκε, αλλά οπωσδήποτε αυτό συνδέεται με την ανοικοδόμηση του πρώτου οικισμού, οπότε είναι βέβαιο ότι χρησιμοποιήθηκε οικοδομικό υλικό από την τοιχοποιία του για την κατασκευή των οικιών. Σήμερα από το κάστρο υφίσταται μόνο ένα μικρό τμήμα του τείχους του την περιοχή της κεντρικής πλατείας του Σαραβαλίου.

Εικόνα 1: Ερείπια του Κάστρου, όπως σώζονται σήμερα στο χωριό του Σαραβαλίου

Στις 9 Μαρτίου 1822 στις τοποθεσίες του Πετρωτού Παλαιόπυργος και νερόμυλος του Σαΐταγά έγινε η γνωστή **Μάχη του Σαραβαλίου** μεταξύ των Ελλήνων υπό τον Κολοκοτρώνη και των Τούρκων, που ήταν κλεισμένοι στο κάστρο της Πάτρας. Μετά την άλωση της Τρίπολης ο Γέρος του Μοριά αποφάσισε να πολιορκήσει και να καταλάβει την Πάτρα. Οι πρόκριτοι Ανδρέας Ζαΐμης, Σωτήρης Χαραλάμπης, καθώς και ο μητροπολίτης Παλαιών Πατρών Γερμανός δεν δέχθηκαν συνδρομή από τον Κολοκοτρώνη. Όταν πληροφορήθηκαν μάλιστα ότι συγκέντρωνε στρατό για να κατευθυνθεί στην Πάτρα, έγραψαν στη Γερουσία, στον Πετρόμπεη και στον Υψηλάντη, ζητώντας να ματαιωθεί η αποστολή, αφήνοντας επίσης να εννοηθεί ότι ενδεχόμενη άφιξη του Γέρου θα προκαλούσε εμφύλια διαμάχη, καθώς *«ήθελε συμβή μεταξύ των συγκρούσεις και εμφύλιος πόλεμος»*.

Έτσι, παρά το γεγονός ότι αρχικά ο Κολοκοτρώνης εμποδίστηκε, έπειτα όμως από την αποτυχία της κατάληψης της πόλης από τον Ζαΐμη και τον Χαραλάμπη τον Οκτώβριο του 1821, τον Ιανουάριο του 1822 ορίστηκε με ομόφωνη απόφαση της Α΄ Εθνοσυνέλευσης της Επιδαύρου αρχηγός της πολιορκίας, εφόσον ισχυριζόταν πως *«αν με αφήναν να πάγω αμέσως, θα μου έδιναν αμέσως τα κλειδιά οι Τούρκοι από το φόβο τους»*. Με ταχύτατους ρυθμούς προχώρησε στις προετοιμασίες, καταφέροντας να στρατολογήσει και να συγκεντρώσει τελικά 6.300 άνδρες μέχρι την άφιξη και την στρατοπέδυσή του στο Σαραβάλι στις αρχές Μαρτίου του 1822, αφού πρώτα παρέμεινε στο χωριό Αλή - Τσαλεπή και στη συνέχεια στην Κάτω Αχαΐα, έχοντας βάσιμες ελπίδες πως οι Λαλαίοι Τούρκοι θα συνθηκολογούσαν μαζί του.

Εικόνα 2: Αναπαράσταση του Κάστρου της Πάτρας το 1822 από το Γ.Τσονακίδη

Ο **Κολοκοτρώνης** επέλεξε την περιοχή του Σαραβαλίου για να εγκαταστήσει το στρατηγείο και το στρατόπεδό του, καθώς είχε περίοπτη θέα στον κάμπο των Πατρών και οχυρή θέση, προκειμένου να καθοδηγεί με ασφάλεια και αποτελεσματικότητα τον αποκλεισμό και την πολιορκία της πόλης. Οι Τούρκοι εν τω μεταξύ που ήταν κλεισμένοι στο κάστρο της Πάτρας είχαν ενισχυθεί το πρώτο δεκαήμερο του Φεβρουαρίου από 9.000 στρατιώτες υπό την ηγεσία του Μεχμέτ πασά, τους οποίους αποβίβασε ο οθωμανικός στόλος αποβίβασε στο λιμάνι με σκοπό να αντιμετωπίσουν τους εξεγερμένους Έλληνες.

Στις 25 Φεβρουαρίου ξεκίνησαν περί τους 8.000 Τούρκοι από το φρούριο της Πάτρας και αφού λεηλάτησαν την πόλη, στις 2 Μαρτίου περί τους 2.000 πολιορκήσαν την Μονή Γηροκομείου, ενώ στις 9 Μαρτίου επιτέθηκαν αιφνιδιαστικά στους Έλληνες που βρισκόταν στο Σαραβάλι, με σκοπό να διασπάσουν τον αποκλεισμό και να τους τρέψουν σε φυγή.

Λόγω της αριθμητικής τους υπεροχής και της ανωτερότητάς τους σε οπλισμό, οι Τούρκοι επικρατούσαν στην αρχή σχεδόν καθολικά, με συνέπεια σε κάποιες περιπτώσεις οι Έλληνες να υποχωρήσουν ή να διασκορπίζονται, με εξαίρεση κάποιες θέσεις που μάχονταν ηρωικά και σκληρά, δείχνοντας απaráμιλλη ανδρεία. Χάρη στην προσωπική επέμβαση του Κολοκοτρώνη ωστόσο, η πορεία της μάχης αναστράφηκε, εφόσον ο Γέρος περιδιάβαινε τις ελληνικές θέσεις και εμπύχωνε τους πολεμιστές. Σε λίγο κατάφερε να ανασυντάξει τους στρατιώτες, καταφέροντας με την στρατηγική του ευφυΐα και την αποφασιστικότητα του να ανακτήσει την υπεροχή στη μάχη, εμπυχώνοντας και ανυψώνοντας το ηθικό των στρατιωτών του με τη διαβεβαίωση ότι καταφθάνουν ενισχύσεις, αλλά και φωνάζοντας πως *«ετσάκισαν οι Τούρκοι, ετσάκισαν· πάρτε τους Έλληνες, πάρτε τους»* χωρίς όμως να ισχύει αυτό τη δεδομένη στιγμή. Πράγματι έπειτα από λίγο οι Τούρκοι αποκρούστηκαν με επιτυχία και εκδιώχτηκαν από τις ελληνικές δυνάμεις

μέχρι την πόλη της Πάτρας και κλείστηκαν στο κάστρο, εφόσον όπως αναφέρεται ορθά, «*τοιουτοτρόπως μετέβαλεν ο Κολοκοτρώνης την κατά την 9 Μαρτίου ήτταν των Ελλήνων εις νίκην*». Όσον αφορά στις απώλειες, ο Γέρος του Μοριά αναφέρει στα απομνημονεύματά του πως «*επήραμε κεφάλια διακόσια πενήντα. Τι όμως έγιναν οι λαβωμένοι δεν ηξεύρω*», ενώ από τους Έλληνες φονεύτηκαν ή τραυματίστηκαν περί τους είκοσι. Παρά την ήττα τους όμως οι Τούρκοι, στην προσπάθειά τους να λύσουν την στενή πολιορκία, επιτέθηκαν και πάλι εναντίον του Γηροκομείου και των ελληνικών θέσεων στο Σαραβάλι περί το τέλος Μαρτίου, αλλά κατανικήθηκαν και οπισθοχώρησαν χάρη στην ανδρεία που επέδειξαν οι ελληνικές δυνάμεις υπό τον Πλαπούτα, τον οποίο αναχωρώντας ο Κολοκοτρώνης για την Κόρινθο μετά την πρώτη μάχη, είχε αφήσει «*τοποτηρητήν ..., εις ον ανέθετε πάντοτε τα της στρατοπεδαρχίας*».

Εικόνα 3: Νέστωρ Λ. Βαρβέρης, 1908 «Ο Κολοκοτρώνης κατευθυνόμενος προς τη Νεμέα»
(ο πίνακας βρίσκεται στο Μουσείο της Κορίνθου)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Τριανταφύλλου, Κ.**, *Ιστορικό Λεξικό των Πατρών*, Πάτρα: Τυπογραφείο Κούλη, Πάτρα 1995: λήμμα «Σαραβάλι».
- Θωμόπουλος, Στ.**, *Ιστορία της πόλεως Πατρών από αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι το 1821*, τ. Β', επιμ. Β.Κ. Λάζαρη, Πάτρα: Αχαϊκές εκδόσεις, 1999.
- Τρικούπης, Σπ.**, *Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης*, τ. Β', Εν Λονδίνω 1861, σ. 160-167.
- Ιστορία του Ελληνικού Έθνους**, τ. ΙΒ', Αθήναι: Εκδοτική Αθηνών, 1975, σελ. 218 - 221.
- Καλογεροπούλου, Ειρ.**, «Ζητήματα ανεφοδιασμού και πειθαρχίας στο πολιορκούμενο φρούριο της Πάτρας (1821-1825): η μαρτυρία του στρατιωτικού διοικητή Γιουσούφ Μουχλίσ πασά», στο Δ. Δημητρόπουλος - Χ. Λούκος - Π. Μιχαηλάρης (επιμ.), *Όψεις της Επανάστασης του 1821. Πρακτικά συνεδρίου, Αθήνα, 12 και 13 Ιουνίου 2015*, Αθήνα: Εταιρεία Μελέτης Νέου Ελληνισμού – Περιοδικό Μνήμων, 2018, σ. 45-58.
- Τόμπρος, Ν.**, «Ένοπλες συγκρούσεις και πολιτικές αντιπαραθέσεις κατά τη διάρκεια της πολιορκίας των Πατρών (1821-1828)», στο *Πολεμικές συγκρούσεις και τόποι καθαγιασμού του απελευθερωτικού αγώνος κατά την Επανάσταση του 1821. Πρακτικά Στ' Διεθνούς Συνεδρίου, Αθήνα 2018*, σ. 147-183.